

Sosyal Güvenlik Perspektifi

Kemal KILIÇDAROĞLU

CHP İstanbul Milletvekili

Sosyal devletin temel felsefesi, o ülkede yaşayanların geleceğinin güvence altına alınmasıdır. Bir başka anlatımla sosyal devlet, yurttaşların yarınlarından emin oldukları düzeni yaşama geçiren devlettir. Tehlikeyle karşılaşılacak ve yoksulluğa düşen bireye, asgari bir güvence sağlamak, sosyal güvenliğin var oluşu nedenidir. Dolayısıyla sosyal güvenlik kavramı, gelirleri ne olursa olsun, kişilere belirli sosyal riskler karşısında ekonomik güvence sağlama görevine sahip kurum ve kuruluşları kapsar. Nitekim, bizim Anayasamızın 60. maddesi de bu ilkedan yola çıkarak, **“Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar”** ilkesini benimsemiştir.

Bir diğerk açıdan baktığımızda, sosyal güvenliğin bir diğerk amacı da, **“yoksulluğun kader olmadığı”** bilincinin toplumda yerleşmesini sağlamaktır. Çünkü sosyal devlette kişiye ya da aileye yapılacak ekonomik – sosyal yardımların, **“iane”** mantığı ile değil, **“hak”** mantığı ile yapılması gerekir. Kişiyeye veya aileye yapılacak sosyal yardımların gerisinde, yardımı yapan otoriteye, kişiyeye ya da kuruma özel bir minnet duygusu (borçluluk duygusu) yaratılmamalıdır. Seçimlerden önce varoşlarda dağıtılan erzak torbaları ile oy avcılığı yapanların, yoksulların içinde buldukları koşulları istismar ederek, onların geleceklere çaldıkları açıktır. Sosyal güvenliğin yaygınlaşmadığı ya da yetersiz kaldığı toplumlarda, bu tür istismarların sadece sağcı politikacılar tarafından değil, aynı zamanda toplumu kaderciler bir yapıya yönlendirmek isteyen gruplarca da yapıldığı bilinmektedir. Oysa yoksulluk kader değildir ve yoksul yurttaşa belli ekonomik – sosyal güvenceler vermek sosyal devletin görevidir. Devlet, sosyal güvenliğı yaygınlaştırarak, bu görevini yerine getirmek zorundadır. Bunun içindir ki, yoksullara yapılacak ekonomik - sosyal yardımlar, yardımı alan yurttaşlar açısından bir haktr.

Sosyal güvenliğin hangi normlardan oluştuğı, uluslararası örgütlerce belirlenmiş ve bütün çağdaş ülkelerde de bu normlar kabul edilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütünün (ILO) 102 sayılı **“Sosyal Güvenliğin Asgari Normları”** sözleşmesi Türkiye’de de benimsenmiş ve 1971 yılında TBMM’nce onaylanmıştır. Bu normlardan Türkiye’de uygulanmayan, **“Aile Yardımları Sigortası”**dir. Bu sigorta dalının temel amacı, belli bir gelir düzeyinin altında gelir elde eden ya da geliri bulunmayan aileleri korumaya yöneliktir. Türkiye, 1971 yılında Parlamentosundan geçirdiğı 102 sayılı ILO sözleşmesi ile uygulamayı taahhüt ettiği bu sigorta dalını, bugüne değin yasalastırmamıştır. Çünkü sağ iktidarlar, kişilerin yoksulluğunu kullanarak onların oylarını çalmaya yönelik yardım politikaları oluşturduklarından, **“aile yardımları sigortası”**nı uygulamaya koymak istememişlerdir. **CHP, Türkiye’de ilk kez 2002 seçim bildirgesine “aile yardımları sigortası”nı kuracağını taahhüt ederek, bu konuda en somut adımı atmıştır. CHP bugün de, bu taahhüdünün arkasındadır ve bu sigorta dalının mutlaka yaşama geçirilmesini sağlayacaktır.** Böylece, yoksulların ve yoksulluğun sömürülmediğı, kişilerin ve ailelerin insan onuruyla bağdaşır bir sosyal yardım alma haklarının olduğu gerçeğı daha somut bir şekilde ortaya çıkmış olacaktır.

Sosyal bir devlette, siyasal iktidarların temel görevi, sosyal güvenlik alanının yaygınlaşmasını sağlamaktır. Çünkü sosyal güvenliğin yaygınlaştığı ve kurumlaştığı toplumlarda, **“tasada ve kivançta birlikte olma”** düşüncesi daha anlamlı hale gelmektedir. Kişiler geleceğı daha güvenle bakabilmektedirler.

Kuşkusuz, sosyal güvenliğe bu pencereden bakmanın temel kuralı, bütçe olanaklarını geniş halk kitlelerinin lehine kullanacak politikalar üretmekten geçmektedir. Bütçe kaynaklarını, hortumculara, vurgunculara açarsanız, eğitime, sağlığa, sosyal güvenliğe yeterli kaynak ayırmazsanız, o ülkede **"sosyal devleti"** sadece kağıt üzerinde görür ve okursunuz. Bu politikayı da sağ iktidarlar üretemezler. Çünkü, sağ siyasi dünya görüşü olan partiler, bütçeden geniş halk kitlelerine kaynak ayırmayı değil, aksine o insanların bütçeye olabildiğince daha fazla katkı yapmalarını öngörürler. Örneğin vergi politikalarını buna göre oluştururlar. Dolaylı vergiler arttıkça, bütçe büyük ölçüde geniş halk kitlelerince finanse edilmiş olur.

AKP'nin Sosyal Politikaları ve Türkiye Gerçeği

Sosyal güvenliğin bugün büyük sorunlara gebe bir alan olduğu bilinmektedir. Bu konuda bazı ciddi önlemlerin alınması gerektiği de bir gerçektir. Ancak üretilecek çözümlerin Türkiye gerçekleriyle uyumlu olması gerekir. Daha da önemlisi, üretilecek çözümlerde belli bir toplumsal uzlaşma sağlanmalı, dayatma anlayışından özenle kaçınılmalıdır. Bu açıdan son 30 yıla baktığımızda, sosyal güvenlik alanında hiçbir kalıcı ve tutarlı önlemin alınmadığını görüyoruz. **"Reform yapıyoruz"** söylemleriyle Parlamento'ya getirilip yasalastırılan bir hukuksal düzenleme sorunu çözmemiş, aksine var olan sorun derinleşerek varlığını sürdürmüştür.

AKP'nin bu konudaki uygulamalarına baktığımızda, diğer sağ partilerden farkı olmadığını görüyoruz. Dahası, **AKP** diğer sağ partilerden daha acımasız davranmış, bu alanda yeni ve derin yaralar açarak, toplumun yoksullaşmasına ortam hazırlayan düzenlemeler yapmıştır. Örneğin, kazanılmış haklar ihlal edilerek, dul ve yetimlerin aylıkları kesilmiş, bu insanlar adeta ölüme terk edilmiştir. Bununla da kalmamış, emekli, dul ve yetimlerin aylıklarından yüzde bir oranında sağlık sigortası açıklarını kapatmak için **"sağlık katkı payı"** alınması yasalastırılmıştır (**4839 sayılı Yasanın 6. maddesi**). **CHP**, bu yasal düzenlemeyi Anayasa Mahkemesine taşımış ve Anayasa Mahkemesi söz konusu maddeyi Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir. (**Esas Sayısı : 2003/31 - Karar Sayısı : 2003/87 - Karar Günü : 8.10.2003**) **Yıllarca prim ödeyerek, emeklilik haklarını kazananların emekli aylıklarından kesinti yaparak, sosyal güvenlik sistemini finanse etme anlayışı, AKP'nin emeklilere, dul ve yetimlere hangi gözle baktığının en somut göstergesidir.**

AKP, sosyal güvenlik sistemi ile ilgili çalışmalarını **İMF** gözetiminde yapmaktadır. Böyle olunca da, olması gereken **"insan odaklı"** çalışma, yerini **"ticari odaklı"** bir anlayışa bırakmaktadır. Bu anlayışla hazırlanıp Parlamento'ya sunulan tasarılar, genel kabul görmemekte ve toplumsal tepkinin yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Nitekim **AKP** tarafından hazırlanıp Parlamento'ya sunulan **"Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası"** yasa tasarısı Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (**TİSK**) da dahil olmak üzere toplumun tüm kesimlerince eleştirilmiş, benimsenmemiştir. Çünkü **AKP**, **TBMM**'deki sayısal çoğunluğuna güvenerek, yasalastırma sürecini, bir dayatma sürecine dönüştürmüş, bu gücünü **"mutlak güç"** olarak algılamaya başlamıştır.

Sosyal güvenlik, yukarıda da belirttiğimiz gibi, toplumun tüm bireylerini bire bir ilgilendiren bir alandır. Dolayısıyla bu tür yasal düzenlemelerde asgari belli bir toplumsal uzlaşmanın sağlanması çok önemlidir. Bunun içindir ki, bu tür yasaların **"Ekonomik ve Sosyal Konsey"**de görüşülmesi demokrasilerde büyük önem taşımaktadır.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve görevlerini belirleyen **4641** sayılı Yasa, "**ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, toplumsal uzlaşma ve işbirliğini sağlayacak, sürekli ve kalıcı bir ortam yaratarak, istişari mahiyette ortak görüş belirlemek için...**" Ekonomik ve Sosyal Konseyin oluşturulduğunu belirtir. Toplumun bırakınız geniş bir kesimini, tümünü ilgilendiren bir yasa, Ekonomik ve Sosyal Konseyde görüşülmeyecekse, o zaman hangi yasa görüşülecek? **Ekonomik ve Sosyal Konseyi** işlevsiz bırakarak, tümüyle **İMF**'nin beklentilerine uygun bir yasalaştırma sürecini tercih eden **AKP**'nin toplumun beklentilerine uygun sosyal politikalar ürettiği söylenebilir mi?

"Prim borcu olana sağlık hizmetinin sunulmaması"nı öngören AKP zihniyeti, sosyal güvenlikte dünyada örneği olmayan uygulamaları sürdürmeye devam etmektedir. Örneğin, ekonomik kriz nedeniyle prim borcunu ödeyemeyen bir esnafın, hastalandığında ölüme terkedilmesi Anayasamızdaki **"sosyal devlet"** ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Kaldı ki sadece esnafın kendisi değil, aynı vahim tablo eşi için de geçerli olacaktır. Oysa bu esnafın prim borcunu ödeyememesinde eşinin hiçbir günahı yoktur... Kaldı ki devlet, prim borcu olanlardan primleri almak için, hapis dahil, her türlü yaptırımını uygulayabilme hakkına sahiptir. Prim toplamaktan aciz olduğunu itiraf eden devlet, esnafı ölüme terkederek adeta intikam almaktadır. İşte **AKP**'nin sosyal güvenlik anlayışı budur?

Emekli aylıklarının artırılmasında AKP, emeklilere **"refahtan pay verilmemesi"** esasını benimsemiştir. Emekli aylıklarındaki artış sadece enflasyona endekslenmiş, milli gelir artışından emeklilere pay verilmemesi AKP tarafından kabul edilmiştir. Yıllarca çalışıp, ülke kalkınmasına katkıda bulunanların, emekli olduktan sonra, emekli oldukları tarihteki aylığa mahkum edilmeleri, hem **"sosyal devlet"** hem de **"adalet"** ilkelerine aykırıdır. **"Fakir fakara, garip gureba"** edebiyatı yapanların, Türkiye'de yoksulluğu derinleştirmek için nasıl bir sosyal güvenlik politikası izledikleri, bugün daha net ortaya çıkmıştır.

Bugüne değin Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin Parlamenteoya getirdiği sosyal güvenlikle ilgili yasalarda, sistemi yaygınlaştıran uygulamalara yer verilmiştir. Çünkü amaç, sosyal güvenlik şemsiyesini olabildiğince genişletmektir. Sosyal devlet olmanın bir gereği de budur. **AKP** ise ilk kez sosyal güvenlik alanında kısıtlamalar getirmiştir. Özellikle devletin prim toplamada zorlandığı kesimler sosyal güvenlik sistemi dışına çıkarılmıştır. Ayrıca binlerce Bağ-Kur'lunun üyeliği askıya alınmış ya da kaydı silinmiştir... Bu insanların sosyal devletten beklentileri bir yana itilmiş, **"kendi başının çaresine bak"** anlayışı, egemen kılınmak istenmiştir.

Sosyal güvenlik sistemimizin yaşadığı en büyük sorunlardan birisi de **"kayıtdışı çalışma"**dır. Bugün yaklaşık 5 milyon insanın kayıtdışı çalıştığı bilinmektedir. Bu insanlar kayıtdışı çalışarak üretime katkıda bulunmalarına karşın, gelecekleri güvence altına alınmamıştır. Bu kişileri aileleriyle birlikte düşündüğümüzde, gerçekten de önümüze ürküntü veren bir tablo çıkmaktadır. **AKP**, kayıtdışı çalışma konusunda bugüne değin hiçbir önlem almış değildir. Bu tablo bugün için ustalıklı gözardı edilse dahi, gelecekte sosyal güvenlik sistemimiz için kayıtdışı çalışmanın ciddi bir sorun olacağı açıktır. Ama **AKP** bu gerçeği ısrarla görmezlikten gelmektedir.

Sosyal güvenlikle ilgili yasal düzenlemelerin bir yandan toplumsal uzlaşma ile gerçekleştirilmesi gerekirken, öte yandan bu düzenlemelerin AB mevzuatıyla da uyumlu olmasına özen göstermek gerektiği açıktır. **AKP** bu konuda da AB sürecinden çok **İMF** sürecine teslim olmuş görünmektedir.

Sosyal güvenliğin temel özelliklerinden birisi de, gelirin yeniden dağılımına olanak sağlamasıdır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için, genel bütçeden bu sisteme para aktarılması gerekmektedir. Yani vergi gelirlerinden bu sisteme para aktardığınız zaman gelirin yeniden ve daha adil dağılımına katkıda bulunmuş olursunuz. Bu bağlamda soruna yaklaştığında, sosyal güvenlik sisteminin olası açıklarını **"kara delik"** olarak algılamanın pek de doğru olmadığı ortaya çıkar. Kuşkusuz bu katkının, bütçe dengeleri içinde tutarlı olması gerektiği açıktır. Ama sisteme yapılan katkıları peşinen eleştiren bir **İMF** patentli yaklaşımın sosyal bir devlette doğru olmadığı açıktır.

Sosyal güvenlikte önemli alanlardan biri de, bu sistemde biriken parayı kullanacak bürokratik mekanizmanın tutarlılığı ve etkinliğidir. Sosyal güvenlik sisteminde biriken paraların yıllar yılı nasıl kullanıldığı, çar-çur edildiği bilinmektedir. Türkiye bu konuda belki de OECD üyesi ülkeler içinde en talihsiz deneyimleri yaşamış ülkedir. Bu bağlamda şu soruyu sormalıyız. Sosyal güvenlik kuruluşlarında bugüne değin biriken parayı kim ya da kimler yönetti? Yanıtı belli. Siyasal iktidarın atadığı kişilerin ağırlıkta olduğu kurullar yönetti. Bu yapı Türkiye'de hep sorun olmuştur. İşçi ve işverenlerin kendi geleceklerini güvenceye almak için ödedikleri sigorta primleri, kendilerinin değil, başkalarının güvencesi haline gelmiş ve kaynaklar sorumsuzca kullanılmıştır. Türkiye bugün sosyal güvenlik alanında ciddi sorunlar yaşıyorsa, bu soruna büyük ölçüde, kötü yönetim anlayışının kaynaklık ettiği bilinmektedir. Tüm bu olumsuz deneyimler önümüzde dururken, **"sosyal güvenlik sisteminde reformlar yapacağız"** diye yola çıkanların, hala bu alanı görmezden gelmeleri, yapacaklarını söyledikleri reformların ne denli tutarlı (!) olduğunu ortaya koymaktadır.